

Srpska akademija nauka i umetnosti

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

СРПСКИ ЕТНОГРАФСКИ ЗБОРНИК

КЊИГА ОСМА

НАСЕЉА СРПСКИХ ЗЕМАЉА

КЊИГА IV.

Са II слика у тексту и атласом са. IV.

УРЕДНО

Д-р Ј. ЦВИЈИЋ.

У БЕОГРАДУ

ИШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1907.

18-1-11
- 31.1.11

САДРЖАЈ

	СТРАНА
Д-р Јован Брдољачевић — Кучи, племе у Црној Гори	3
I. Племена област	6
Међе	6
Геолошки састав	7
Земљини облици	9
Воде	12
Климат	19
Видли свет	22
Животињски свет	25
II. Насеља	26
Појам насеља	26
Предела и „сеља“ и њихова величина	29
Положаји насеља	30
Распоред кућа по сељима	33
Широка ненасељена зона	33
III. Старине и кучка прошлост	34
1. Присторијске и друге старине — Камени и земљане гомиле — Килаки — Остале старине	34
2. Кучка прошлост	56
IV. Порекло племена Куча	67
A. Грађа	67
1. Историски и други писани подаци	69
2. Топографска имена — а) Кучка Крајина — б) Подлахе — в) Пошрпје — г) Комовска област	77
3. Народна предања о пореклу Куча	111
а) Предања о најстаријем познатом становништву	111
б) Предања о пореклу кучких брстава — Најстарији Кучи — Досељени „стари“ Кучи — Дрекаловићи и други новији досељеници	112
в) Успомене о ширењу кучке области	153
B. Разматрање о кучком пореклу	158
1. Порекло најстаријих Куча, до у XV-ти век	459
2. Порекло новијих Куча	168

	СТРАНА
V. Телесне особине	172
1. Опште телесне особине кучких Срба	173
2. Прегледна таблица најгаванијих проматрања	179
3. Главни типови у кучких Срба — а) Црномањсти тип округле главе — б) Црномањсти тип кратке главе и висока раста — в) Црномањ- мањсти тип дуге главе — г) Плави тип кратке главе — д) Плави тип дугоглаве главе	180
4. Мелени у кучких Срба	182
5. Арбанаси	183
6. Плодност	186
7. Одгајивање младежи	187
VI. Друштво	190
А. Сродничке групе	190
1. Породица и задружна кућа	190
2. Браство	203
3. Племо	206
Покушај за отварањем савеза од племена	209
Б. Племениско уређење	209
1. Гавацар	209
2. Војвода	210
3. Народна скупштина	215
4. Племениско уређење у Затрепчама	217
В. Правне уредбе	218
1. Крвна освета	218
2. Каменовање	221
3. Суд	222
4. Давање утока (азила)	222
5. Деоба вадруге	223
6. Особац	224
7. О друштвеном положају Ваљовића	224
8. Правне уредбе у Арбанаси	224
Г. Неколико последица племенског живота	224
VII. Привредне привилегије	227
1. Облици својине у земљишту. — „Планина“ или племенски комун. — Браствени комун, осе- љина или вамак. — Друге врсте заједница. — Приватна земљишта	227
2. Сточарство	234
3. Земљорадња	242
4. Пчеларство	243
5. О занатима	243
6. Грговина	244
7. Пчеларска привреда	245

	СТРАНА
VIII. Материјална култура	246
1. Кућа — Арбанашке куће	246
2. Покућство	253
3. Поткућница и зграде око куће	254
4. Стара ношња — Арбанашка ношња	255
5. Народне мере	260
6. Храна и пића	260
IX. На духовно културу	262
A. Јазик	262
B. Неколико карактеристичних мрта народних	265
B. Обичаји	268
а) Друштвени обичаји и правила	268
1. Рођење и крштење	268
2. Промена имена	269
3. Женидба — Отица — Просиба — Углава. — Свадба — Женидба у Арбанаса	270
4. Невеста — Првач и друге повесне по- ходе у род — Омладе скута	280
5. Томбелдје	282
6. Погребни обичаји — Даће и врекаде — Гробља — Арбанашки погребни обичаји	282
7. Побратимство и носестримство	288
8. Гостопримство	288
9. Поцрали	290
10. Сједњак и сједница	291
11. Моба и слични обичаји	292
12. Мегдан (двобој)	292
б) Верски обичаји	293
1. „Освијетани“ дубови	293
2. Судбина	294
3. Виле	294
4. Крсно име или слава — Припремање и позивање — Верски обрди — Дан уочи „светога“ — Дан светога — Уставке — Прокађивање за мртве — Слава у Арба- наса — Мењање славе	295
5. Племнска слава или послужбца Шћепан- дан	301
6. Крста	303
7. Војни празници — Војна у Арбанаса	304
8. Задушнице	308
9. Пролетњак	308
10. Цвијети	308
11. Ускрс или Велик-дан	309
12. Бурђев-дан	309

	СТРАНА
I. <i>Нешто из науке и уметности</i>	310
Шаровање или трампање	310
Уметност	313
Додатак. Неколико објашњења о карти	315
Преглед	318
а) преглед географских и етнографских назива	318
б) преглед географских имена	323
в) преглед провјешћен и народних, класних и личних имена	386
Љубомир Павловић — Колубара и Подгорина	345
Општи део	
I. Области Колубара и Подгорина и њихов географски положај	349
II. Историја области	358
III. Физичке прилике Подгорине и Колубаре. — Земљишни облици. — Воде. — Клима	359
IV. Насеља:	
1. <i>Положај села</i> . — Планинска села. — Врмска села. — Карска села. — Долинска села. — Села колубарских вођа. — Села у равници. — Друмска насеља	396
2. <i>Економске прилике</i> :	
а) Распоред имања. — Државне заједнице. — Црквена имања. — Општинске заједнице. — Сеоске заједнице. — Породичне заједнице. — Паше. — Шуме	401
б) Распоред њива по имањима	418
в) Занимање становништва. — Земљорадња. — Воћарство. — Сточарство. — Виноградарство. — Риболов. — Пчеларство. — Свињарство. — Пољарство. — Рабацијање. — Занати. — Трговина. — Аргаштина. — Рударство	419
3. <i>Тип Села</i> . — Старовлашки тип. — Збијени тип. — Башки или Староколубарски тип. — Засеоци. — Раселице	437
4. <i>Двор, кућа и остале зграде</i>	433
5. <i>Трла и колибе</i>	448
6. <i>Имена</i>	456
7. <i>Старине</i> . — а) Старине. — Стара гроба. — Градина. — Манастирине и црквине. — Куле и карауле. — Стари шанцеви. — Старе међе. — Стари новац. — б) Путови. — в) Рација насеља и насељеност области. — г) Постанак и старина данашњих села	459

КУЧИ
ПЛЕМЕ У ЦРНОЈ ГОРИ
ЕТНОЛОШКА СТУДИЈА
Д-р^а ЈОВАНА ЕРДЕЉАНОВИЋА

ЕТНОГРАФСКИ ЗБОРНИК, КН. VIII.

1

A SAD OVO MOLIM VAS PROCITAJTE !!!!!

У В О Д

Плеће Кучи је у источном делу Црне Горе, на самој граници црногорско-турској. У његовој области разликују се два дела: *седиште* самог племена на југу и „*главина*“, како народ вели, а то су горе и пашињаци на северу, где нема никаквих сталних насеља, него се тамо један део становништва бави само преко лета.

Колика је и како је насељена кучка земља, не може се тачно казати, јер Црна Гора није до сад објавила никакве статистике. Према грађи, коју сам прикупио, имаће у Кучима *преко 1500 породица*, и пошто се на једну породицу може рачунати у средњу руку најмање 6 душа (види о том у VI одсеку), излази да у племену има преко *9000 душа*.

У племенској области кучкој седе један поред другог два етнички различна живља: *Срби* и *Арбанаси*. Срби су сви православне вере осим неколико породица — Омербожовића и Лопараца у Фундани — које су мухамеданске. Арбанаси су сви католици са свега десетак породица мусломанских (у Љухарима и у Лединама у Фундани). Арбанаси су настањени само у југо-источном, пограничном крају Куча, а има их укупно 224 породице, дакле преко 1300 душа, те према томе чине нешто више од *седмине* кучког становништва. И ако ови Арбанаси живе у једном засебном племену, у Затријеццу, и у неколико одвојених брстава у Коћима и у Фундани, ипак су они увек били у блиским односима са

Србима и врло често њихови савезници у борби против Турака. Шта више велики је део тих Арбанаса, као што ћемо видети, и српског порекла. Те везе и њихово заједничко живљење у истој географској области са Србима беху узрок, да су они Арбанаси оданно прибрајани Кучима и означавани њиховим именом. Уосталом и они сами називају себе Кучима а своју област *Кучком Крајином*.

*

По Кучима сам путовао у месецима августу и септембру 1904 године. Мисао, да је *постанак и суштина* српских племена до сад још недовољно проучена, покретала ме је, да допринесем штогод познавању тих појава. Што сам за овај смер баш Куче изабрао, има повише разлога: 1) Кучи су на *етничкој граници* српског и арбанашког народа, те се проучавањем њихова племена може започети и рад на испитивању узајамних утицања међу Србима и Арбанасима. Толико векова траје већ етнографска узајамност између српског и арбанашког народа и толико су много они попримали један од другог, да ће, нема сумње, испитивање тих односа бити и у будуће од великог интереса. — 2) Кучи су тек *пре 28 година* сједињени са Црном Гором а пре тога су били врло мало изложени спољашњим утицајима. Дотле су они живели понајвише сасвим самосталним племенским животом не само унутрашњим него дуго времена и спољашњим. Имали су своје особито уређење, коме у целини можда нема равна ни у ком другом српском племену. — 3) Кучи су *једно од највећих* српских племена у Црној Гори. — 4) Већ је прошло *четири и по столећа*, од кад је у Кучима као и свуда око њих турска сила прекинула културни развитак српскога народа. Занимљиво је било сада видети, до *ог је стања* био дошао један део народа, који је остављен самом себи.

A SAD OVO !!!!!

јени су широке обрдине а према Цијевни узани ступњевни. Међу првима су најглавнији: *Стравче*, *Кржања* и *Церовац*, а међу другима *Веља* и *Мала Коштица* и *Хум* над Хотским Коритима). На север се пружају оштри упоредни венци *Трескавац* и *Загон*, а даље прелази Жијово у висораван *Широкар*.

У југозападном и у јужном правцу Жијово се спушта ступњевито. Ровински набраја између Медуна и Стравча само три ступња или терасе (на напред помен. месту), док је Хасерт тачније распознао шест тераса, које се већу од 450 м. па до 1800 м. висине и једна су од друге растављене оштрим одсецима. (Веит., 65). Код Убада је прелаз од треће ка четвртој тераси врло нагао: ту се пењемо с ивице убалског поља до на врх Цвилина стрним, стеновитим одсеком на вертикалном размаку од неких 270 м. И народ је ову оштру, природну одсеченост горњих ступњева од доњих јасно уочио и на основу тога створио чисто морфолошку поделу карене области. Већ и сама имена јасно показују, да се народ у својој подели управљао према орографским знацима, наиме: јужни се део зове *Подање*, дакле подина, земљиште које је доле, ниже, а северни део има назив *Површије*, дакле значи земљиште, које је поврх Подања. Према овоме спадају сва јужна насеља до Убада и Убаоца у Подање, док са Безиховом, Кривим Долом и Загредом почиње Површије и простире се на север до Брскута.

Дивљачни *Загријебач* је готово сасвим одвојена висораван, која је на југу, према Цијевни, врло оштро засечена чинећи тако десну страну њене дубоке, кањонске долине, која је ту 700 м. дубока. Величанствене супротности између висине и дубине, каква је овде, нема зацело више нигде у Црној Гори. Страве речне долине су тако одсечне, да је слажење само на мало места могуће, па и то једино узаним, врло стрменитим

и однесен, те су избили на површину јаки извори. Где превађује кречњак, ту има нешто земље само по вртачама, а где су шкриљци јаче оголићени, ту има и већих површина за обрађивање, као нпр. у Фундани, у Врбци, Златици и Брскуту.

Код оваке разноликости у природним погодбама и насељавање је морало бити разнолико: онде где има повише извора, којима се могу натапати земље, куће су се прикупили више извора, као у Фундани и делом у Брскуту. У карсту више Златице и Врх Дољана куће су распоређене све по три-четири у групи по горњим нивама од вртача. Најпре је ту била свуд само по једна кућа, која је обрађивала вртачу, а кад је од ње деобом постало више нових породица, оне су истина остале на иници своје прве вртаче али морају обрађивати и суседне вртаче и земље по Дољанима. Међутим на широким шкриљачним површинама, нарочито у Брскуту, могло се населити много становништва и зато су на њима заиста и највећа и најгушћа насеља.

Најзад вреди нешто више рећи о *Затријечу*. У његовим ужасним, пустим карским увалама има тако мало земље за обрађивање, да није ни помена вредно. Није могло дакле земљиште привући људе, да се тамо настане. Дубина тих увала чини истина, да се Сјевер у њима не осећа у свој својој јачини, али ни то не би било довољно, да се објасни распоред и положај насеља у Затријечу. Главни је и готово једини разлог био страх од *крвне освете*. Кад будемо говорили о пореклу становништва, видећемо, да су баш главна затребачка браства пореклом од бегунаца, који су измакли испред крвне освете. Ти су бегунци нашли прибежишта код старијег становништва и настанили се близу њега у истом селу. А кад су поједина затребачка браства ојачала, и међу њима су врло често настајале свађе и бојеви, те су се морала једна од других брижљиво чувати и бранити.

BITNO "DUROVICI SPUZ" !!!!!

али је много вероватније, да су то били православни Срби, јер Арбанаси и данас често зову православне Власима (као што опет Срби редовно зову католике „Латинима“). — У близини досељених Коћа је било село *Лопари*, чије становништво није могло издржати маса арбанашких дошљака, него се пресели даље на југ и оснује село *Лопаре* у Фундани. Али се место њихова села у Коћима и сад зове Лопари. Од овог старог становништва лопарског можда су до сад преостали само *Бавовићи*, браство, кога у данашњим Лопарима има 12 породица и најстарији су становници у селу.

Медуна. — О старијем становништву овог знатног места мало се зна. Каку, да је до пре двеста и више година живело на Медуну 70 кућа потурчењака, који су били *староседеоци* кучки. Пред оне велике борбе Кућа са Турцима 1688 године оне су муслимане прогнали Дрекаловићи и заузели њихову земљу. Ово заузеће Медуна народ је лепо окитио причом о пону Мирчети и медунском аги, коју је војвода Марко записао (Шт. Кучи, 31). Куд су отишли ти кучки муслимани, не зна се. Још се очувао спомен, да је Таргалов До у Г. Медуну био својина старе породице *Нинчића*, која је живела на Лијештима. Можда су ови Нинчићи или неки њихин рођаци становали и на Медуну.

Дучићи. — Име овог села несумњиво показује, да је ту живело неко старо браство истог презимена. Али се о њему ништа не зна. Могућно је, да су баш насељена браства овог села били потомци тих старих Дучића. А насељени су одавде: *Дучићи*, сад мухамеданци у Рожају и у Шлаву; *Дуровићи*, сад такође мухамеданци, који су најпре живели у Спужу, па се преселили у Скадар. У Херцеговини има много брстава с презименом Дучићи, за које Кучи мисле, да су такође пореклом из овог села. Али се о том не зна ништа изближе. — Очувана је поуздана успомена и о две старе

A SAD OVO MOLIM VAS PROCITAJTE !!!!!

вићи и Ивановићи), Маслинама (Поповићи и Ивановићи), Новом Селу (Поповићи и Ивановићи), Врбци (Поповићи, Ивановићи и Ђаковићи), Фундани (Поповићи: Рашовићи и Касомовићи; Ивановићи), Горњем Медуу (све Поповићи са гравима: Новићима, Пејовићима, Рашовићима, Миљановићима и Касомовићима), Д. Медуу (Ивановићи с мало Ђаковића и Поповића), на Костима Ивановићи с презименима: Кикићи и Шутковићи. Омербоковићи (Ивановићи муслимани, од Божа, кога су Груды силом по-турчили, те се прозвао Омер); ово су пак села, у којима су од Панковића само Ивановићи: Рачице, Под Шкалацом, Мосор, Ограђеница, Грм Дољански, Зеленица, На Цуке, Сјенице, Цвариш и Затаца. — Од Иликовића су се одселили неки Рашовићи на Фундане: у Велику (1 кућа), у Подгорицу (1 кућа), на Ракиће (1 кућа); можда су и Поповићи у Заостром у Васојевићима под Турком пореклом од кучких Поповића-Дрекаловића (в. под В. Лазовића и Ив. Протића, помињати рад Васојевићи у III књизи „Насела“, с. 725.). — Од пасова да наведем за пример: 1) *Лазовиће* у Д. Стравчу: Миро-Павић-Илија-Петар-Вељо-Станоје-Лазо-Вука-Вуксан-Илико-Лале-Дрекале. — 2) *Рашовиће* у Фундани: Зарија-Мило-Спасо-Вуде-Вељо-Крко-Мирчета-Рашо-Поп-Мирчета-Илико-Лале-Дрекале.

III. *Чејовића* има до 170 породица. Живе на Косору (с презименима: Радевићи, Радовићи, Матовићи и Прељевићи), на Убима (Матовићи, Ђатићи, Дедићи, Прељевићи, Тапићи, Павићевићи и Радовићи), у Мазаници, Брезојевицама (Павићевићи), на Г. Стравчу (Матовићи), у Круоци (Цаковићи-Барићи и Прељевићи), на Д. Стравчу (Прељевићи), у Маслинама, Новом Селу, Видијељу, Цваришу и Безихову (Миљковићи). — Од Чејовића се одселила једна кућа са Д. Стравча у Србију. — Од пасова узмемо као пример: 1) *Прељевиће* у Д. Стравчу: Вујадин-Иван-Паун-Милован-Божина-Никола-Иван-Преља-Поп-Чејо-Лале-Дрекале. — 2) *Миљковиће* на Безихову: Радисав-Ђуро-Илија-Туро-Рајич-Шукиа-Миљко-Божо-Поп-Чејо-Лале-Дрекале.

IV. *Мијовића* има свега до 60 кућа и живе на Лијештима, у Раћесима и на Биочу. Има их одселиних: у Вар и околину (3 кућа), на Петшће (1 кућа) и у нившићку жупу (2 куће).

Вањкани, арбан. *Бџкани* (30 пород.). О пореклу Вањкана има неколико причања. По подацима војводе Марка Њихов је предак Марко Петров дошао са елугом Леком на Црнојевини Рибјеке и Вањкани воде порекло од њих

обојце (Пл. Кучи, 19 и 20). По Николи Пренгашеву Ивановићу, чије казивање саопштава Љ. Ковачевић (Пл. Кучи 338), Бањкани воде порекло од Ђура, сина Иван-бега Црнојевића. Унук Ђуров, *Милош Ненадин*, дошао је, вели, из Маетака на Црнојевића Ријеку. Ту је остао неко време, па се због међусобних зајевница и крвопролића одселио у Затријебач, где се стално настанио и оженио. Од њега су се после разродили Бањкани. И ја сам чуо од Бањкана предање, да су они пореклом од Иван-бега, али су ми казали, да је њихов предак Милош побегао у Затријебач онда, кад су се свати Максима, т. ј. по историји Ђурђа, Црнојевића међу собом поклали. А то би имало бити 1496 године, јер се Ђура, Црнојевић оженио те године (Ров., Черногор. I 423 и 432). Ну ово предање о Милошу, сину Ненадину а унуку Ђурђа Црнојевића, не одговара историји. Не зна се ни за какве потомке Ђурђеве с тим именима, а што је главно, кад је већ Ђура оставио Црну Гору и отишао у Маетке (1496 год.), није ни најмање вероватно, да би се неки од његових потомака по повратку у Црну Гору настанио баш у Затријебчу.

Из целог предања може се само толико узети као поуздано, да је предак Бањкана, *Милош*, био Србин од Црнојевића Ријеке и да је отуд по свој прилици побегао од крвне освете. А колико има времена, од кад се он настанио у Затријебчу, могло би се израчунати према пасовима, којих они имају дванаест. Једне је од тих пасова набројао поменути Затрепчанин Ивановић на реченом месту. Пошто 12 пасова чине преко 300 година, то значи, да толико има, од кад се предак Бањкана настанио у Затријебчу. Међутим Љ. Ковачевић мисли, да се њихов предак „доселио у Затријебач од прилике у другој четвртини XVI вијека“ (Пл. Кучи LVII), ослањајући се очевидно на оно набрајање бањканских пасова, које је записао војвода Марко. Али је

то набрајање погрешно а тачно је оно, које је саопштио Ивановић (Никола П. Ивановић је и сам Бањканин). — Бањкани су се већ у петом-шестом пасу били подбанасили, па уз њих и она стара српска породица Гашовићи. Тако је цело садашње село Бањкани српског порекла. — Од Бањкана су исељени: у Гусиње *Бектеши* и *Муљани*, мусломани; *Бањкани* у Никшићу.

Дељани (13 пород.), арбан. *Делаи*, су такође српског порекла. Дошли су из Херцеговине најпре у Бајине, па затим у Затријебач. Тако је чуо и војвода Марко (Па. Кучи, 20). Узгред помињем, да су ми неки пердали, како су Дељани „од Бјелабеге, брата Иванбегова и дошли такође с Ријеке нешто раније од Бањкана“. Ово сматрам за измишљотину, а да Дељани нису дошли у Затријебач пре Бањкана или бар не много пре, види се по томе, што и они немају више него 12—13 пасова до свог праоца *Деље*, који се амо доселио. Један ред њихових пасова има у војводе Марка (Па. Кучи, 20). — Дељана има доста исељених: *Јусуф-Бокчи* у Дивоши (40 кућа); *Дељани* у Пећи и у Гусињу; *Рајичевићи*, православни у Љешкопољу и *Пиралићи* у Зети.

Вовчећи, по арбанашком изговору *Вркећи*. Ово је главно браство арбанашко у Затријебчу. О његову пореклу писао је још Хан у своме делу *Albanesische Studien* (Jena, 1853, стр. 185 и 188), затим Хекар (H. Hecquard) у својој *Histoire et description de la Haute Albanie* (Paris, 1859; с. 171—175) и још војвода Марко у Па. Кучима (16—19). Хан вели, да се праотац Хота и Затрепчана звао *Кечи* (погрешно место: *Кећи*). Порекло му је, каже, непознато, али је свакако био Арбанаш. Даље прича Хан предање, како је „Кечи“ морао због турског гоњења побећи у један „словенски“ предео, који се сад зове Пинери у Брдима црногорским. Тамо му се роде шест синова: Лазар, Бан, Меркот, Кастер, Вас и Пинери. Убивши једнога од домородаца

Pitanje : Ko su Muljani ?